

חלומות בהמתנה

השפעות הסגר על נשים

ברצועת עזה

הגבלות שיטתיות על חופש תנועה כרוכות באופן מובנה בהפרה של זכויות אדם. נשים, המהוות 49 אחוז מהאוכלוסייה ברצועת עזה, פגיעות במיוחד להשפעה של ההגבלות החמורות שמטילה ישראל על תנועת אנשים וסחורות אל הרצועה וממנה; הן משלמות מחירים חברתיים וכלכליים כבדים בשל הסגר שכופה ישראל מאז 2007.

דף הנתונים הזה מבוסס, בין היתר, על מעקב של שנים אחר השיבושים שגורם הסגר [לחיי משפחה](#), [לכלכלה](#), לתפקוד [החברה האזרחית](#) ולנשים מכל שדרות החיים. מוצגים בו ממצאי מפתח בנוגע להשפעות הסגר על חיי פלסטיניות תושבות רצועת עזה ומוגשות בו המלצות לצעדים שיבלמו את הפגיעה בזכויות אדם, בראשן הזכות לחופש תנועה.

השפעת הסגר על כוח העבודה ברצועה והשלכותיו על תעסוקה ואבטלה בקרב נשים

יותר מעשור של סגר, הגבלות תנועה ומבצעים צבאיים, סגירה מתמשכת של מעבר רפיח למצרים וסנקציות ומהלכים במסגרת הקרע הפוליטי הפנים-פלסטיני, השאירו את חותמם על שוק העבודה בעזה ועל האפשרויות הגלומות בו עבור נשים. הנתונים האחרונים, מ-2016, מראים כי יותר מ-70 אחוז מהאוכלוסייה נדרשים לסיוע הומניטרי, וש-47 אחוז סובלים מחוסר ביטחון תזונתי. נתוני האבטלה עלו דרסטית בעשור האחרון ועומדים בפתח 2018 על 35 אחוז בקרב גברים ו-65.9 אחוז בקרב נשים. לצד הירידה הניכרת והעקבית במספר מקומות העבודה הזמינים בעזה, חלה עלייה דרמטית – ביותר מ-200 אחוז – במספר הנשים הכשירות לעבוד ומחפשות עבודה. גם אחוז האבטלה בקרב נשים שמאחוריהן יותר מ-13 שנות לימוד עלה משמעותית: ב-2005 עמד על 44.3 אחוזים; ב-2017 עמד על 68.9 אחוז.

המשרות הספורות הזמינות, לרוב מוצעות לגברים. ומאחר שישראל אינה מאפשרת עוד לפועלים מעזה לעבוד בישראל, נאלצים אלה למצוא עבודה בעזה, מה שמגביל עוד יותר את כמות המשרות הזמינות לנשים.

מרים אבו אלעטא, מנהלת פרויקטים בארגון עאישה להגנה על נשים וילדים ברצועת עזה, מציינת: "שיעור האבטלה בקרב צעירים, גברים ונשים, מאוד גבוה, אבל גם אלה הנספרים כעובדים עומדים בפני קשיים רבים. רוב חוזי העבודה, בין אם אצל רשויות השלטון, אצל ארגונים הומניטריים או אצל ארגוני החברה האזרחית, מוצעים לתקופות של בין חודש לחמישה חודשים, כך שלעולם אין לעובדים ביטחון תעסוקתי. מי שכן מוצאים עבודה כמעט אף פעם לא מקבלים זכויות סוציאליות. ופעמים רבות התשלום מגיע חודשים רבים אחרי שהתבצעה העבודה."

המצב שבו יותר ויותר נשים משכילות נכנסות לשוק העבודה בחיפוש אחר משרות, בשעה שמספר המשרות הזמינות הולך ויורד, בעייתי במיוחד בהתחשב בעובדה שנשים רבות מוצאות עצמן אחראיות בלעדיות לפרנסת המשפחה, בעקבות מות בן זוג באחד מסבבי הלחימה של העשור האחרון, אובדן כושר עבודה שלו, או בהיותו אסיר בישראל. נשים רבות יותר מחפשות תעסוקה גם בתחומי עבודה שנחשבו בעבר "גבריים", כגון בנקאות, השקעות וניהול.

מגבלות תנועה הן בין המכשולים המרכזיים העומדים בפני **נשים שמחפשות הזדמנויות מקצועיות**. למעלה מ-85 אחוז מהנשים בכוח העבודה בעזה מועסקות במקצועות שירות כמו הוראה וסיעוד והשאר נוטות לעבוד במגזר השלישי או בעסקים קטנים. הקריטריונים הצרים של ישראל ליציאה מרצועת עזה אינם כוללים קטגוריה כללית של יציאה לצרכי עבודה, והפרשנות הצרה של הקריטריונים הקיימים כמעט ואינה מכירה בעובדות או עובדים במגזרים הללו כזכאים לבקש היתרי יציאה לצורך מימוש הזדמנויות מקצועיות.

שליטתה המתמשכת של ישראל במרחבים היבשתי והימי של הרצועה דחקה את רגליהן של נשים ממגזרים שבהם היוו חלק מכוח העבודה טרם הידוק הסגר. אחוז הנשים המועסקות בחקלאות ובדיג, למשל, ענפים שנפגעו קשות בעקבות הסגר, ירד מ-36 אחוז ב-2007 ל-3 אחוז ברבעון האחרון של 2017.

אחת ההחרגות של הסגר היא ההרשאה הישראלית למספר מצומצם של אנשי עסקים לצאת מהרצועה כדי לשווק ולרכוש סחורות מחוצה לה. ואולם, התנאים שמציבה ישראל, למשל הוצאת סחורות רק במשאיות ועלויות השינוע, הפכו את הרף לניצול האפשרות לשיווק בגדה ובישראל גבוה מדי ובדרך כלל מעבר להישג ידן של נשים. **בשלהי 2016**, הנשים שהחזיקו היתרי סוחר היוו רק שני אחוז מכלל הסוחרים המותרים. נכון לתחילת 2018, רק חמש מתוך 320 המחזיקים בהיתר סוחר בכיר (היתרי BMG) הן נשים.

שינויי מדיניות המתרכזים בסחורות, כגון הרחבת סוגי התוצרת החקלאית המותרת לשיווק, ללא שינויים משמעותיים בתנועת אנשים, פוסחים על חלק גדול משוק העבודה ומונעים מרבים – ובעיקר מנשים – אפשרויות הכשרה ופיתוח מקצועי.

ישראל מתיימרת להחליט על דעת עצמה מה טוב לכלכלת הרצועה ובכך משפיעה באופן מכריע על האפשרויות הפתוחות בה עבור נשים. מתפ"ש **הודעה** כי "אפשרות הייצור, הביקוש וההיצע בשווקים הרלוונטיים – שוק המקור ושוק היעד" הם חלק מן השיקולים המנחים את החלטתו לגבי אילו מוצרים ניתן יהיה לשווק מחוץ לרצועה ומי יוכל לשווק אותם. אם ישראל מציבה עצמה כגוף המעורב בתכנון ובניהול לכלכלת הרצועה, כאשר בפועל, מתפ"ש שולט ומכוון את פעילות המגזר העסקי, עליה לקחת אחריות גם על ההשלכות שיש למדיניותה על נשים בעזה.

השפעת הסגר על חיי המשפחה

אף על פי שלאורך שנות הסגר חלק מן ההגבלות על תנועת סחורות אל תוך הרצועה וממנה הוסרו או מותנו, ההגבלות החמורות על תנועת אנשים נותרו לרוב בעינין, ובמהלך השנה החולפת אף **הוקשתו**. בשל שטחה המצומצם של הרצועה, להגבלות על תנועת סחורות ישנה השפעה מיידית וקלה לזיהוי. את השפעתן של הגבלות על תנועת אנשים אולי קשה יותר לכמת אך התוצאות הקשות ניכרות.

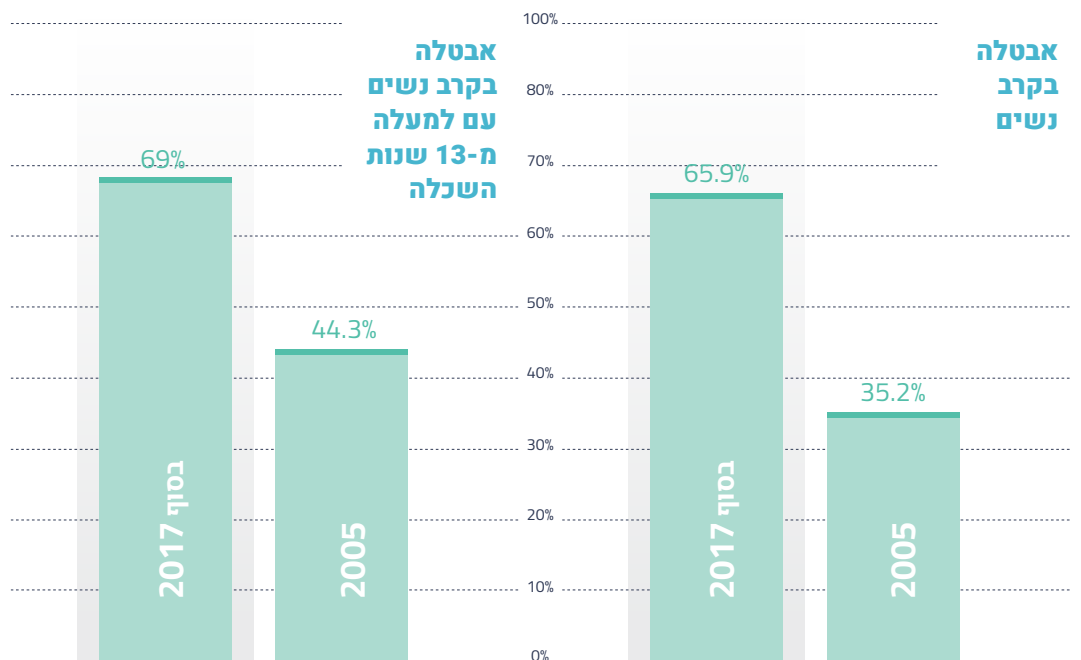
[מדיניות הבידול](#), שנועדה למנוע תנועה וחיבור בין שני חלקי השטח הפלסטיני, מפרידה בין בני זוג ובין הורים לילדיהם, פוגעת בלכידות וביציבות המשפחה הגרעינית, ומונעת קשר סדיר בין בני משפחה.

למעלה מעשור לאחר שישראל הכריזה על עזה כעל "ישות עוינת", תנועת אנשים בין הרצועה והגדה עדיין מוגבלת למספר זעום של אנשים העומדים בקריטריונים הצרים שקבעה ישראל, בעיקר חולים ומלוויהם, מכסה משתנה של סוחרים שזכו לאישור, ו"מקרים הומניטריים חריגים". העתקת מגורים מרצועת עזה לגדה המערבית היא משימה [כמעט בלתי אפשרית](#). משפחות שמפוצלות בין שני חלקי השטח הפלסטיני יכולות להיפגש רק במקרים של חתונה, מחלה מסכנת חיים או מוות של קרוב משפחה מדרגה ראשונה. גם במסגרת הקריטריונים הצרים הללו, אינספור בקשות [נדחות](#) על הסף ללא נימוק, או שמקבלות [אישור חלקי](#) (רק לחלק מבני המשפחה), או שנותרות [ללא מענה](#) מהרשויות הישראליות, שהתוצאה המעשית שלו היא סירוב.

במקרים רבים, נשים שנישאות עוברות להתגורר בישוב של בני זוגן ובשל מדיניותה של ישראל הן שסובלות מניתוק מהוריהן, אחיהן ואחיותיהן ומקרובים וחברים. הגבלות התנועה שמטילה ישראל מחריפות את הקשיים שאותן חוות נשים העוזבות את בית משפחתן, ולמעשה הופכות את מסען [למסע בכיוון אחד](#).

גם כשנשים עומדות בקריטריונים המחמירים של ישראל להגשת בקשה לביקור בני משפחה בישראל או בגדה המערבית, וגם אם בקשותיהן זוכות לאישור, הנהלים הביורוקרטיים של ישראל לגבי קטינים מלווים מעמידות לא אחת אימהות בפני בחירה [בלתי אנושית](#), למשל האם לבקר את הוריהן ולהשאיר מאחור את ילדיהן הקטינים ברצועה, או להישאר עם הילדים [ולחכות שנים](#) בתקווה שיזכו ביום מן הימים לבקר עמן בני משפחה שחיים מחוץ לרצועה. נשים בעזה נקלעות [למצבים רבים בין הטראגי לאבסורד](#) כתוצאה ישירה ממשטר ההיתרים של ישראל, המפר ומאתגר ללא הרף את זכותן לחיי משפחה.

בנוסף לפגיעתה בחיי משפחה, מדיניות הבידול מפצלת [ארגונים למען זכויות נשים](#) ומחלישה את יכולתן להיאבק, להשתכלל ולתת מענה לנשים החיות באותה החברה. בשנת 2000 השיתה ישראל [איסור גורף על תנועת סטודנטים](#) מעזה לאוניברסיטאות בגדה המערבית. מעל 55 אחוז מהנרשמים ללימודים באוניברסיטאות ומכללות מקצועיות בעזה בשנה האקדמית 2017 הן נשים. כך, מדיניות הבידול חוסמת אפשרויות לרכישת השכלה אקדמית שקיימות רק באוניברסיטאות שבגדה מפני סטודנטים מעזה, שרובם נשים.

מרים אבו אלעטא היא מנהלת פרויקטים ומגייסת משאבים בארגון עאישה להגנה על נשים וילדים. זהו ארגון עצמאי, שהוקם על ידי נשים פלסטיניות ב-2009 ופועל למען שילוב מגדרי באמצעות העצמה כלכלית ותמיכה נפשית לנשים וילדים שנחקו לשולי החברה בעזה. מרים סיימה לימודי תואר ראשון באדריכלות באוניברסיטה האסלאמית בעזה ב-2006.

מרים אבו אלעטא

"השנה שבה סיימתי את לימודי באוניברסיטה היתה השנה שבה נערכו הבחירות, והתרחש הקרע הפנים פלסטיני. אחר כך היה מבצע ישראלי רחב היקף ברצועה, שבעקבותיו היה כמעט בלתי אפשרי למצוא עבודה. לאחר שנים של ניסיונות כושלים למצוא משרה ארוכת-טווח בתחום האדריכלות, שקלתי להגר לארץ אחרת. כבר התקבלתי לעבודה באיחוד האמירויות, אבל אחרי הרבה התלבטויות, החלטתי לא לקחת את המשרה. רציתי להישאר בעזה ולתרום לחברה שלי ולקהילה שלי. זו היתה החלטה מאוד משמעותית. שנים אחר כך עוד חיפשתי עבודה באדריכלות, בלי הצלחה.

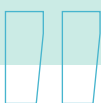
"מי שהכיר אותי כשהייתי סטודנטית יוכל לספר כמה אנרגטית וחיונית הייתי אז. התנדבתי בכמה מקומות במקביל, הימים שלי היו עמוסים. אחרי שסיימתי את הלימודים והבנתי שאין הזדמנויות תעסוקה, המצב הנפשי שלי הידרדר. בקושי מצאתי כוח לצאת מהבית. הבנתי שהתעודה שלי לא תעזור לי למצוא עבודה. הרבה חברות הנדסה נסגרו ברצועה בשנים האחרונות, כשלכל אורך התקופה, מצב התשתיות בעזה הולך ומידרדר.

"כאשה, התהליך של חיפוש עבודה ברצועה קשה מאוד. מלכתחילה את מתמודדת עם מחסור אדיר במקומות עבודה, עם העדפה מפלה לגברים, שנתפסים כמפרנסים עיקריים עבור המשפחות שלהם.

"המצב הכלכלי החמור דוחף בוגרי אוניברסיטה לסמים, לאלימות, לדיכאונות ואפילו להתאבדות. היכולת להתפרנס היא עניין של כבוד. צעירים מרגישים יותר ויותר שאין להם אופציות. הם מאבדים תקווה ומרגישים כאילו אין לחייהם טעם. העומס הנפשי והטראומות שמזמנים החיים ברצועה קשים במיוחד עבור נשים. מציאות החיים בעוני מחלחלת אל הקשרים החברתיים והקהילתיים. אנחנו כל כך עסוקים בניסיון למצוא פרנסה, כל כך מושקעים בו, שאפילו לשמור על קשרי חברות הופך למשני.

"הזדמנויות עבודה בחו"ל עבור נשים מהרצועה נדירות גם הן. מדיניות ישראל במעברים והמניעות הביטחוניות מקשות מאוד. זה הגיע לידי כך שאנחנו אפילו לא שוקלות להגיש בקשה להיתר עבור הזדמנויות מקצועיות בחו"ל, כי אנחנו יודעות מראש שהן יסורבו.

"לנשים מגיעה הזדמנות להצליח ולהוכיח עצמן בכל מקצוע, לצבור ניסיון עבודה ולהגשים את חלומותיהן. לנשים, כמו לכל אדם, מגיעה הזדמנות למלא את צרכיהן הכלכליים, להיות עצמאיות ולתרום לחברה שבה הן חיות".

מסקנות והמלצות

מגבלות התנועה שמטילה ישראל משפיעות על כל תושבי עזה – גברים, נשים וילדים – אולם ההשפעה על נשים חמורה במיוחד. ההגבלות החמורות על הפעילות הכלכלית, חלק מרכזי במדיניות הסגר שמטילה ישראל, צמצמו מאוד את שוק העבודה ברצועה. משמעות הדבר, שלנשים קשה עוד יותר לתפוס מקום בכלכלה ולהתפתח בה. הגבלות תנועה מונעות מנשים לפתח יתרון תחרותי, משום שאינן יכולות לצאת מעזה כדי לרכוש כלים וכישורים שאינם בנמצא ברצועה. ההגבלות פוגעות גם בקשרי המשפחה של נשים ברצועה ובקשריהן בקהילה.

נשים הן חלק אינטגרלי מכל כוח עבודה בריא ומשגשג, ויש להן פוטנציאל אדיר לתרום לקידום ולפיתוח כלכלת עזה. מגבלות תנועה מפירות את זכות היסוד של נשים לחופש תנועה, מפצלות משפחות, מעכבות פיתוח כלכלי ומונעות חיים בכבוד מכל תושבי הרצועה, נשים וגברים כאחד.

- כלכלה מתפקדת ומשגשגת מבוססת על מגוון רחב של עסקים: כאלה שעניינם מסחר וכאלה שמתרכזים במתן שירותים, עסקים קטנים וגם ארגוני חברה אזרחית. **על ישראל להכיר בצרכיהן הלגיטימיים של נשות עסקים ונשות מקצוע** ברצועה ולאפשר להן לצאת לחו"ל ולנוע בין שטחי הטריטוריה הפלסטינית (בכפוף לבדיקות ביטחוניות פרטניות).

- על ישראל לשפר את התנאים במעבר כרם שלום ולפתוח מעבר סחורות נוסף בצפון הרצועה, באזור מעבר ארז או בסמוך לו. צעד כזה יגביר את הרווחיות ויקטין את עלויות השינוע של סחורות, ובכך יאפשר למגוון רחב יותר של סוחרים ובעלי עסקים למכור את מרכולתם בגדה המערבית ובישראל. **בנוסף, על ישראל לאפשר העברת סחורות בכבודת-יד ולא לעצור מעבר של חבילות דואר, כדי לאפשר ולעודד מסחר גם בהיקפים קטנים.**

- על ישראל לחדול מריסוס מהאוויר של חומרי הדברה מעל שדות חקלאיים ברצועה; עליה לאפשר את כניסתם של חומרים ושל ציוד הדרושים לחקלאות ולחדול מהגבלת שיווק תוצרת חקלאית מעזה בגדה המערבית ובישראל; עליה להפסיק גם את הגבלת הפעילות באזור הדיג מול חופי הרצועה, **על מנת לאפשר צמיחה בשני המגזרים הללו.** צעדים אלה ישפרו גם את סיכוייהן של נשים למצוא עבודה בענפים שהיו חשובים בפריסת מקומות פרנסה לפני הטלת הסגר.

- על ישראל לחדול ממדינות הבידול המחפירה, שנוגדת את החוק הבינלאומי, גורמת סבל מיותר בכך שהיא קורעת משפחות ומונעת קשרים כלכליים, חברתיים ותרבותיים בין הגדה המערבית ורצועת עזה.

- **ארגון גישה קורא להסרת הסגר הכושל שמטילה ישראל על רצועת עזה, בין היתר בגלל שרק כך תיפסק הפגיעה המתמשכת בזכויות של נשים.**